

yatının son on yılını Bağdat'ta geçiren Ebû Ma'şer, burada Abbâsî hânedanının ileri gelenlerinin teveccühünü kazanmıştır.

Hocaları arasında Muhammed b. Kâ'b, Saîd b. Ebû Saîd el-Makbûrî, İbn Ömer'in âzatlısı Nâfi', İbnü'l-Münkedir ve Hişâm b. Urve gibi muhaddisler yer almaktadır. En meşhur talebeleri ise oğlu Muhammed, Leys b. Sa'd, Süfyan es-Sevrî, Abdurrahman b. Mehdî, Abdürrezzâk es-San'ânî, Saîd b. Mansûr ve Vâkıdî vb. âlimlerdir.

Ebû Ma'şer hadisten çok megâzî konusunda âlimlerin güvenini kazanmış, tarihçi olarak İbn İshak'tan daha üstün görülmüştür. Nitekim Ahmed b. Hanbel onun megâzî konularını iyi bildiğini söylemiş, özellikle Muhammed b. Kâ'b'dan naklettiği tefsirle ilgili hadislerle itibar edilebileceğini belirtmiş, diğer konulardaki rivayetlerinde ise çelişkiler bulunduğunu ifade etmiştir. Talebelerinden Hüseyim b. Beşîr, Ebû Nuaym Fazl b. Dûkeyn ve Yezîd b. Hârûn kendisi hakkında övücü sözler söylemişler; İbnü'l-Medîni, İbn Maîn, Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî gibi muhaddisler ise onu zayıf saymışlardır. Ahmed b. Hanbel Ebû Ma'şer'den hadis nakletmiş, Buhârî ve Müslim ise rivayetlerine sahihlerinde yer vermemişlerdir. Abdurrahman b. Mehdî, Ebû Ma'şer'in bazan makbul, bazan makbul olmayan hadisler rivayet ettiğini, İbnü'l-Medîni ile Fellâs da Muhammed b. Kays ve Muhammed b. Kâ'b'dan naklettiği hadislerin sahih, Saîd el-Makbûrî, Hişâm b. Urve ve İbnü'l-Münkedir'den rivayet ettiklerinin ise yazmaya bile değmeyecek derecede zayıf olduğunu söylemişlerdir. Tirmizî onun hâfıza yönüyle tenkide uğradığını bildirmiştir.

Ebû Ma'şer 170 yılı Ramazan ayında (Mart 787) Bağdat'ta vefat etti, cenaze namazını Halife Hârûnürreşîd kıldırdı.

Eserleri. 1. *Kitâbü'l-Megâzî*. Bu kitabında Hz. Peygamber'in hayatını bütün safhalarıyla anlattığı kaydedilir. Günümüze ulaşmayan eserin bazı bölümleri Vâkıdî, İbn Sa'd ve Taberî tarafından intikal ettirilmiştir. 2. *Târîhu'l-İhulefâ*. Müellifin vefatına kadar meydana gelen hadiseleri kronolojik olarak nakleden bir eserdir. Taberî *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*'ünde günümüze gelmeyen bu kitaptan yer yer nakiller yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 418; Ahmed b. Hanbel, *el-İlel* (Koçyiğit), I, 161; II, 118; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VIII, 114; a.mlf., *ed-Du'afâ* (Zâ-yed), s. 119; a.mlf., *et-Târîhu's-sağir*, II, 159, 187; Nesâî, *ed-Du'afâ*, s. 242; Ukaylî, *ed-Du'afâ*, IV, 308-309; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 493-495; İbn Hibbân, *Kitâbü'l-Mecrûhîn*, III, 160-161; Dârekutnî, *ed-Du'afâ*, s. 242; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 427-431; İbnü'l-Cevzî, *ed-Du'afâ*, III, 157; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 267; İbnü'n-Nedîm, *Fihrist*, s. 142; Zehebî, *el-İber*, I, 258-259; a.mlf., *Mizânü'l-İtidâl*, IV, 246-248; a.mlf., *el-Muğnî*, II, 694-695; a.mlf., *A'lâmü'n-nübela*, VII, 435-440; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 234-235; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, X, 419-422; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 106; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 278; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, I, 35-36; Hediyyetü'l-ârifin, II, 489; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 207; Ziriklî, *el-A'lâm*, VIII, 328-329; Sezgin, *GAS*, I, 291-292; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-Ârabî ve'l-mü'errihân*, Beyrut 1983, I, 162-163; H. Suter, "Ebû Ma'şer", *IA*, IV, 36; J. Horowitz - F. Rosenthal, "Abû Ma'şar", *EI*² (İng.), I, 140.

SELMAN BAŞARAN

EBÜ MA'ŞER et-TABERİ

(أبو معشر الطبری)

Ebû Ma'şer Abdülkerîm
b. Abdissamed b. Muhammed
et-Taberî el-Kattân
(ö. 478/1085)

Kıraat ve tefsir âlimi.

Hayatı hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Taberistan'da doğduğu için Taberî nisbesi ve pamuk ticareti yaptığı veya bu işle uğraşan bir aileden geldiği için de Kattân lakabı ile anıldığı söylenebilir.

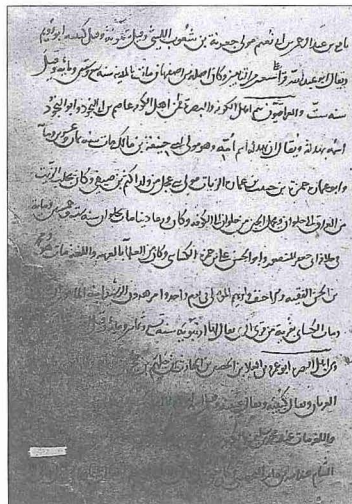
İlim tahsili için pek çok seyahat yapan Ebû Ma'şer et-Taberî, Mekke'de Ebû Abdullah Muhammed b. Hüseyin el-Kâ-

rezîni, Harran'da Ebû'l-Kâsım Ali b. Muhammed ez-Zeydî, Mısır'da Ebû'l-Abbâs İbn Nefis ve İsmâil b. Amr b. Râşid el-Haddâd'dan kıraat okudu. Râgib el-İsfahânî ve Ebû'l-Fazl er-Râzî de onun kıraat hocaları arasında yer almıştır. Ayrıca Ebû Ali el-Ahvâzî'den icâzet* yoluyla pek çok kıraat rivayet etti. Ebû Abdullah İbn Nazîf, Ebû'n-Nu'mân Tûrâb b. Ömer, Ebû't-Tayyib et-Taberî gibi âlimlerden hadis dinledi. Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i ile Muhammed b. Hasan en-Nakkâş'ın (ö. 351/962) telif ettiği bir tefsir olan *Şifâ'ü's-şudûr*'u hocası Zeydî'den, *el-Keşf ve'l-beyân* adlı tefsiri de bizzat müellifi Sa'lebî'den rivayet etti. Kendisinden de Ebû Ali İbnü'l-Arcâ', Hasan b. Halef b. Belîme, Mansûr b. Hayr ve daha pek çok kimse kıraat okudu. Ebû Nasr Ahmed b. Ömer el-Gâzî, Ebû Bekir Muhammed b. Abdülbâkî el-Ensârî, İbrâhîm b. Ahmed es-Saymerî ve diğerleri ondan rivayette bulunmuşlardır.

Kaynaklarda muhakkik ve sika* bir âlim olduğu bildirilen ve Mekkeliler'in kıraat ustası olarak anılan Ebû Ma'şer et-Taberî, muhtemelen ilmî seyahatlerinden sonra yerleşip hayatının sonuna kadar yaşadığı Mekke'de vefat etti.

Eserleri. 1. *et-Telhîş fi'l-kırâ'âti's-semân*. 1039'da (1629-30) istinsah edilen bir nüshası Berlin'de bulunmaktadır (Staatsbibliothek, nr. 653, 81 varak). 2. *Kitâbü Sûkı'l-ârus*. Kıraate dair meşhur ve garîb 1500 rivayet ve tariki ihtiva ettiği kaydedilmekte olup Zehebî kitapta-ki rivayet ve tariklerin 1500'ü bulacağı- nı sanmadığını söylemektedir (*Ma'rife-tü'l-kurra*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 2500, vr. 152^b; yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, I, 518). 3. *el-Câmi' fi'l-ku-*

Ebû Ma'şer
et-Taberî'nin
*el-Câmi' fi'l-
kırâ'âti's-*
adlı eserinin
zahriyesi ile
baş tarafından
bir sayfa
(Süleymaniye Ktp.,
Hasan Hüsnü
Paşa, nr. 42, vr. 2*)

râ'atî'l-âşr. 739'da (1338-39) istinsah edilen bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (Hasan Hüsnü Paşa, nr. 42, 95 varak). 4. *Muhtaşar fî ifrâdî kırâ'âtî'l-İmâm Ebî 'Amr b. el-'Alâ*. 591'de (1195) istinsah edilen bir nüshası Dublin'de mevcuttur (Chester Beatty Ktp., nr. 3925/2, vr. 94-119). 5. *Uyûnû'l-mesâ'il* (yazma nüshaları için bk. *el-Fihrisû's-şâmil: mahtûâtü't-tefsîr*, I, 229; Brockelmann, GAL, I, 518).

Kaynaklarda adları zikredilen diğer eserleri de şunlardır: *Kitâbü'r-Resâd fî şerhi'l-kırâ'âtî's-şâzze*, *Tabakâtü'l-kurrâ*, *Kitâbü'd-Dürer fi't-tefsîr*, *Kitâbü'l-'Aded*, *Ta'dâdü'l-ây*, *Tefsîru Ebî Ma'şer*, *Kitâbü'l-Meşâhîf*.

BİBLİYOGRAFYA :

Zehabî, *Mizânü'l-ittidâl*, II, 644; a.mlf., *Ma'rifetü'l-kurrâ*, I, 435-436, 487; a.e., Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 2500, vr. 152^{a-b}; Sübkî, *Tabakât*, V, 152; İsnevî, *Tabakâtü's-Sâfi'îyye*, II, 409-410; Fâsî, *el-'İkdû's-semîn*, V, 475-476; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 401; a.mlf., *en-Neşr*, I, 35, 77-78; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, IV, 49-50; Dâvûdî, *Tabakâtü'l-müfesssîn*, I, 332-333; *Keşfü'z-zunûn*, I, 418, 441, 479, 752; II, 1009, 1106, 1187; *İzâhu'l-meknûn*, I, 468; *Hediyyetü'l-'ârifîn*, I, 608; *el-Fihrisû's-şâmil: mahtûâtü'l-kırâ'ât*, Amman 1407/1987, I, 91; a.e.: *mahtûâtü't-tefsîr*, Amman 1407/1987, I, 229; Brockelmann, GAL, I, 518; *Suppl.*, I, 722.

ALİ TURGUT

EBÜ MEDYEN

(أبو مدين)

Şuayb b. el-Hüseyn el-Ensârî el-Endelüsî (ö. 594/1198)

Medyeniyye tarikatının kurucusu
Kuzey Afrikalı mutasavvıf.

515 (1121) yılı civarında Endülüs'te İşbiliye (Sevilla) yakınlarındaki Katniyane (Cantillano) kasabasında doğdu. Küçük yaşta yetim kaldı. Ağabeylerinin koyun sürüsünü götüğü sıralarda çevresindekilerin ibadet edip Kur'an okuduklarını gördükçe bilgisizliği yüzünden bu tür dinî vecibelerini yerine getiremediği için büyük bir eziklik duymaya başladı; bu şekilde içinde tahsil arzusu doğdu. Kardeşleri başlangıçta tahsil için ayrılması na engel oldularsa da onun son derece istekli ve kararlı olduğunu görünce anlayış gösterdiler. Bunun üzerine Katniyane'den ayrılan Ebû Medyen önce Tanca'ya, daha sonra Sebte ve Merakeş'e gitti. Merakeş'te iken Endülüs'e giden bir askerî birliğe katıldı. Dönüşünde, kendisini ilim ve ibadete verecekse Fas'a gitmesi gerektiği tavsiye edilince Fas'a geç-

ti. Daha sonra Karaviyyin Camii'nde fıkıh okumaya başladı, Ali b. Gâlib'den Mâlikî fıkıh dersleri aldı; İmam Mâlik'in *el-Muvaftta*'sını ve Tirmizî'nin *el-Müsned*'ini okudu. Öğrendiği nazarî bilgilerin yanı sıra derslerde geçen âyet ve hadisleri günlük hayatta ve nefsinde uygulamaya büyük çaba gösteriyor, bunların derunî mânalarını iyice kavramaya çalışıyordu. Zâhir ulemâsında aradığını bulamayınca mutasavvıf Ebû'l-Hasan İbn Hirzihim'in sohbetlerine devam etmeye başladı. Hâris el-Muhâsibî'nin *er-Ri'âye li-hukûküllâh* adlı eseriyle Gazzâlî'nin *İhyâ'ü'l-ûlûmî'd-dîn*'ini ondan okudu. Tarikat hırkasını Ebû Abdullah ed-Dekâk ile Ebû'l-Hasan Ali es-Selevî'den giydi. Daha sonra kerâmetlerini duyduğu Ebû Yaizzâ Yelennûr b. Meymûn'un meclisine katıldı. Bir müddet sohbetlerine devam ettikten sonra onun izniyle alarak Bicâye'ye gitti. Ebû Yaizzâ'ya büyük hayranlık duyduğunu ifade eden Ebû Medyen, şeyhi hakkındaki yakışıksız söylentileri reddederek ona olan bağlılığını devam ettirdi (İbnü'z-Zeyyât, s. 323).

Ebû Medyen hac için gittiği Mekke'de birçok âlim ve sûfî ile buluşup kendilerinden faydalandı. Arafat'ta görüştüğü Abdülkâdir-i Geylânî'den hadis dinledi, hırka giydi, feyiz aldı. Bâdisî, Bağdat'ın bu büyük sûfîsi ile görüşmüş olmayı büyük nimet sayan Ebû Medyen'in Ahmed er-Rifâî ile de görüştüğüne dair bir rivayet kaydeder. Ancak bunun muhtemelen ruhanî bir görüşme olduğunu söyler (*el-Mağşadü's-şerîf*, s. 64).

Hac dönüşü o sırada Muvahhidler'in hâkimiyeti altında bulunan Bicâye'ye yerleşen Ebû Medyen, Ebû Zekeriyâ ez-Zevâvî Camii'nde ders vermeye başladı. Kekeme olmasına rağmen sabah namazlarından sonra yaptığı tasavvufî sohbetler büyük ilgi görüyor, halk kendisinden fetva sormak ve duasını almak için uzak beldelerden onu ziyarete geliyordu. Halk arasındaki şöhrat ve nüfuzunun gittikçe artması devlet adamlarının da dikkatini çekti. Bu arada bazı zâhir ulemâsı onun mehdîlik iddiasında bulunan İbn Tümert'e benzediğini ileri sürerek devlete başkaldırabileceği yolunda söylentiler çıkardı. Bunun üzerine Muvahhid Hükümdarı Ebû Yûsuf Ya'kûb el-Mansûr Bicâye valisinden Ebû Medyen'i Merakeş'e göndermesini istedi, ancak kendisine saygıda kusur edilmemesi gerektiği talimatını da verdi. Bu emir karşısında yaşı bir hayli ilerlemiş olan Ebû Medyen birkaç müridiyle birlikte Merakeş'e

gitmek üzere yola çıktı. Tilimsân bölgesine varınca hastalandı. İsser vadisindeki çok beğendiği Ubbâd köyünde vefat etti; vasiyeti gereğince aynı köyde toprağa verildi.

Ebû Medyen'in müridleri tarafından sık sık ziyaret edilen Tilimsân şehrinin güneydoğusundaki Ubbâd köyü zamanla gelişerek bir kasaba halini aldı. Şeyhin vefatından kısa bir süre sonra Muvahhid Sultanı Muhammed Nâsır-Lidî-nillâh b. Ya'kûb el-Mansûr'un yaptırdığı türbe, Merînî Sultanı Ebû'l-Hasan tarafından onarılıp genişletilmiştir. Kare bir plan üzerine yeşil kiremitli, dört köşeli bir çatı ile örtülü türbe içten kubbelidir. Kapı kemerleri çevresi Türk hâkimiyeti döneminde tezyin edilmiş olup önünde bir avlu ve şadırvan bulunmaktadır. Daha sonra yapılan ve bugüne kadar oldukça iyi korunan cami, medrese, kasır ve hamamla türbe ve çevresi bir külliye halini almış, birçok ziyaretçinin uğradığı, pek çok öğrenci ve dervişin eğitim ve öğrenim gördüğü bir müessese durumuna gelmiştir. Bir ara inzivâyâ çekilen İbn Haldûn da bir süre burada kalmıştır (*et-Ta'rif*, s. 145). Ebû Medyen bugün de Tilimsân ve çevresinin mânevî sahibi ve koruyucusu olarak kabul edilmekte, bütün Kuzey Afrika'da büyük bir saygı görmektedir. Mağrib halkı çok defa çocuklarına onun künyesini (Ebû Medyen) ve unvanını (Gavs) ad olarak verirler.

Ebû Medyen'in oğullarından Medyen, Mısır'da Deştü'tî Camii hazîresindeki türbede medfundur (Şa'rânî, I, 133). İbnü'l-Arabî, Ebû Medyen'in âmâ fakat kalp gözü açık bir oğlu olduğunu belirtir (*el-Fütâhât*, III, 349).

Şeyhü's-şüyüh, üstâdü'l-evliyâ, sultânü'l-vârisîn, Ebû'n-Necât ve Sîdî gibi unvanlarla anılan Ebû Medyen'in özellikle Kuzey Afrika ve Endülüs mutasavvıfları üzerinde güçlü ve kalıcı etkileri olmuş, tesiri Yemen'e kadar yayılmıştır. Kendisine nisbet edilen ve Şuaybiyye adıyla da anılan Medyeniyye tarikatının yirmiden fazla şubesi vardır. Onun Batı İslâm dünyasındaki yeri genellikle Abdülkâdir-i Geylânî'nin Doğu İslâm dünyasındaki yerine benzetilir. Bununla beraber Abdülkâdir-i Geylânî'nin üstünlüğünü Ebû Medyen de kabul etmiştir (Câmî, s. 528).

Şer'î hükümlere ve ibadetlere hassasiyetle bağlı kalan Ebû Medyen, "şeytanın bile baştan çıkaramayacağı derecede" kâmil bir velî, bir kutub ve gavs kabul edilir. "Bunca insan sana saygı gösterip elini öpüyor, bu seni hiç değiştir-